

Koželuhová, E., Koželuh, O., & Šujancová, M. (2023). *Děti a seniori v mateřské škole*. Praha: Portál.

Téměř každodenně média informují o prodlužujícím se věku života člověka, bohužel převážně ve spojení s nárůstem salda důchodového účtu naší republiky. Nad přínosy seniorů pro společnost se zamýšlejí zřídka. Jednou z opomíjených oblastí je i přínos vztahů mezi seniory a dětmi předškolního věku.

V současné době Rámcové vzdělávací programy prochází revizemi. Ten pro předškolní vzdělávání problematiku vztahů mezi dětmi a seniory nekonkretizuje. Ale jak uvádějí autoři publikace, předat dětem kvalitní základy pro pozitivní mezigenerační vztahy, pro budování postoje ke stáří a k seniorům je důležité pro utváření budoucí podoby společnosti. Víme, že to, co dítě prožije, co přijme jako samozřejmé, jaké postoje si v předškolním období vytvoří, jej ovlivní na celý život.

Autoři v úvodu vysvětlují svá východiska, sdělují, že jejich oporou jsou díla Říčana a Matějčka, a seznamují čtenáře s obsahem publikace. V první kapitole osvětlují pojem mezigenerační vztahy, které nemusí představovat pouze vztahy v rodině; a pojem ageismus, který dávají do kontrastu s vnímáním seniorů v historických společnostech. Pak se zastavují u složení a charakteristiky dnešních rodin. Konstatují známá fakta, tedy odlišné hodnoty než v minulých dobách, snížení porodnosti, změnu společného bydlení, rozvodovost a s ní spojený širší počet pří-

buzných a dále proměnu života prarodičů. Menší frekvence vzájemných vztahů se v současnosti týká všech příbuzných včetně dětí a jejich prarodičů. Vzájemný kontakt se děje z větší části za využití digitálních technologií. Ze strany mladších členů rodiny projde proměnou zpravidla při narození jejich dítěte.

Druhá kapitola se věnuje přínosům mezigeneračních vztahů. Autoři upozorňují, že je důležité vztah dítěte s prarodičem stále pěstovat a opatrovat, zejména pro jeho silný emocionální náboj na obou stranách a pro jeho jiný charakter, než jaký má vztah dítěte s rodiči. V kapitole jsou uvedeny výsledky empirického šetření Vidovićové a Gregorové (2008), jehož cílem bylo zjistit, s jakými problémy se seniori ve svém životě potýkají. Autoři uvádějí i výzkum Rabušicové, Kamanové & Pevné (2011), které zjišťovaly, co a od koho se v českých rodinách učíme a jaké jsou výsledky tohoto učení se. Autoři publikace se zamýšlejí nad pojmy mezigenerační solidarita a také mezigenerační učení, které je díky současným rovnocennějším vztahům mezi generacemi obousměrné, může probíhat záměrně i nezáměrně, zasahovat do všech oblastí vzdělávání – dokonce i do oblastí strategie zvládání náročných životních situací, které škola nemůže dostatečně rozvíjet.

Do třetí kapitoly jsou zařazeny úryvky příběhů se zpracovávaným tématem

posbíraných na sociálních sítích. Ve čtvrté kapitole se autoři zabývají rolami prarodičů, které se liší podle pohlaví. Zatímco babičky vtahují děti do domácích prací a zvelebování prostředí, s dědečky děti poznávají řemesla a získávají praktické dovednosti. Od obou pak děti přebírají ponaučení, životní moudrost, hodnoty. Autoři vyjadřují přesvědčení, že benefity mohou být dostupné všem dětem. Stačí vůle a dobrý nápad pro pravidelná setkávání zastřešována třeba i mateřskou školou. Uvádějí vyjádření Matějčka a Langmeiera (1984), že každý jedinec má potřebu otevřené budoucnosti, která může být naplňována právě interakcí s dalšími lidmi, např. s vnoučaty. (Publikaci, na niž se autoři odkazují, však pozapomněli uvést v seznamu literatury.)

V páté kapitole autoři publikace poskytnou výklad, jak děti vnímají a chápou stáří a seniory a s kterými faktory je toto vnímání spojeno. Uvádějí známý fakt, že na skupinu starých lidí děti obecně pohlížejí negativně, ale jednotlivce-seniora vnímají spíše pozitivně (Gilbert & Ricketts, 2008). Informují o výzkumech vnímání seniorů dětmi uskutečněných prostřednictvím kresby. Kapitola dále popisuje mnoho situací, které se pojí se stářím a stárnutím, uvádí jejich fyzické charakteristiky, psychosociální aspekty a přístup dětí předškolního věku k nim.

Šestá kapitola má souvislost s jedním z hlavních úkolů současného předškolního vzdělávání – doplňovat a podporovat rodinnou výchovu, jenž je uveden v Rámcovém vzdělávacím programu

pro předškolní vzdělávání. Rozvoj mezigeneračních vztahů je rozvojem postojů a hodnot, které se u dětí předškolního věku nemusí dít pouze v mateřské škole, ale také v průběhu pravidelné, dlouhodobé partnerské spolupráce mateřské školy s organizacemi a institucemi pečujícími o seniory v projektech zaměřených na podporu a rozvoj mezigeneračních vztahů. Autoři uvádějí několik příkladů. Například čtení seniorů dětem předškolního věku. Dalším prostředkem, jak generace propojit, může být hudba, společné hraní divadla, společná péče o zahradu, společné sportovní hry, tance, zapojení do výtvarných technik a pracovních činností.

Sedmá kapitola nejprve uvádí práce, které se tématice věnovaly. Autoři pak informují o vlastním výzkumu, jak jej označují, na téma mezigeneračních vztahů seniorů a předškolních dětí. Snažili se zjistit, jaké zkušenosti s rozvojem vztahů ke stáří a k seniorům mají učitelé a učitelky mateřských škol, jak tato témata rozvíjejí a jak je téma ukotveno ve školních vzdělávacích programech. Pro výzkum využili facebookové skupiny, kam zaslali dotazník se sedmi položkami, z nichž pět bylo uzavřených s možností výběru, jedna položka využívala Likertovu škálu a poslední položka byla otevřená. Získali 76 odpovědí. Tyto jsou uvedeny v procentech. Hodilo by se k procentům uvést četnost, poněvadž čtenář nebude rychle vypočítávat, kolik je např. 45% ze 76. Také je problematické toto šetření označit jako výzkum, když šlo o zjišťování „jaké to je“ a pouze

o sedm položek dotazníku. Lépe odpovídajícím označením by byl průzkum. Ukázalo se, že v praxi prostor pro rozvoj mezigeneračních vztahů existuje.

Osmá kapitola je dobrým metodickým rozpracováním přístupů, jak k tématu rozvoje mezigeneračních vztahů v mateřských školách přistupovat. Uvádí návrhy tematických celků s námětem rozvoje mezigeneračních vztahů a jak s nimi pracovat, jak pracovat s knihami, jak postupovat, jaké prostředí si vybrat. Dále uvádí publikace, které je možné pro mezigenerační vzdělávání v mateřské škole využít s formulovanými cíli podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, očekávanými výstupy a navrhuje způsoby využití. Poněvadž učitelky v mateřských školách si mnohdy stěžují, že již neví, jakým obsahem děti zaujmout, co zařadit, je tato část publikace vysoce přínosná pro pedagogický terén. A je také neobsáhlejší. V závěru publikace jsou uvedeny i knihy, jež se zabývají procesem stárnutí, smrti, Alzheimerovy choroby, stařecké demence. Všech těchto procesů jsou děti

v předškolním věku účastny a měly by být s nimi být na úrovni svého kognitivního rozvoje obeznámeny.

Vzhledem k tomu, že publikace pojednává o vztahu seniorů a dětí předškolního věku, byla by obohacením obsahu některého studijního předmětu v oborech Učitelství pro mateřské školy a Předškolní pedagogika na středních, vyšších odborných i vysokých školách. Může být podkladem pro semináře s využitím otázek k zamyšlení, které pod každou kapitolou autoři formulovali. Lze v ní najít náměty pro průzkumy v mateřských školách a pro zpracovávání bakalářských prací. Publikace je napsaná tak, že se může stát i metodickým nástrojem k tvorbě integrovaného tématu rozvoje mezigeneračních vztahů pro děti předškolního věku v mateřských školách, konkrétně mezi dětmi a jejich prarodiči. A je poučná i pro rodiče a prarodiče, aby věděli, jak významné je mezigenerační vztahy rozvíjet. Je mimořádně dobře, využitelně zpracovaná, čtivá a v odborné literatuře tématem pro vzdělávání dětí předškolního věku ojedinělá.

LITERATURA

- Gilbert, C., & Ricketts, K. (2008). Children's attitudes toward older adults and aging. A synthesis of research. *Educational Gerontology*, 34(7), 570–586.
- Rabušicová, M., Kamanová, L., & Pevná, K. (2011). *O mezigeneračním učení*. Brno: Masarykova univerzita.
- Vidovičová, L., & Gregorová, E. (2008). *My jsme si stáří nezavinili, čeká to každého... Povaha a prevence diskriminace seniorů v ČR*. Brno: Život.

Doc. PaedDr. Radmila Burkovičová, Ph.D.
Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta;
e-mail: radmila.burkovicova@osu.cz